

KALENDAR

Počela Francuska revolucija

1789.: Gradani Pariza u jurišu su 14. srpnja 1789. osvojili zloglasnu parisku tamnicu Bastilleu i oslobodili zatvorenike, čime je počela Francuska revolucija.

Razneseni teški blokovi poslani su širom Francuske kao znak sloma kraljeva apsolutizma. Na vijest iz Pariza posvuda u zemlji došlo je do seljačkih ustanaka i pobuna građana, pa je stara feudalna vlast oborena i prije formalnih odluka.

Već 4. kolovoza Narodna skupština ukinula je sve feudalne povlastice i prihvatila znamenitu Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina, uvod u prvi francuski ustav.

Ideje Francuske revolucije o slobodi, jednakosti i bratstvu kao i Deklaracija o pravima čovjeka i građanina imale su jak odjek u svim europskim

zemljama pa i na hrvatskim prostorima.

U Dubrovniku, Splitu i Zagrebu djevalovali su pristaše jakobinskih ideja, u Zagrebu je 1794. zasaden Drvo slobode kao simbol revolucije i na njemu revolucionarna pjesma »Paškvil«, a 1796. još jedna – »Famavolat« (»Glasina leti«).

U uroti ugarskih jakobinaca s Martinovićem na čelu djelovala je i hrvatska skupina s Josipom Kraljem.

Krajiški časnik Tauffere pobjegao je Francuzima i osnovao posebnu Hrvatsku legiju za oslobođenje Hrvatske od Habsburgovaca.

Tako su ideje Francuske revolucije našle odjeka, iako nešto zakašnjelog i oslabljenog, i u tadašnjoj Hrvatskoj, te u hrvatskim zemljama Dalmaciji i Slavoniji, pa i u Vojnoj krajini.

Rođen hrvatski »kralj baritona«

1847.: U Malom Lošinj rođen je 14. srpnja 1847. hrvatski operni pjevač svjetske slave Josip Kašman. U Padovu je studirao pravo, a pjevanje je učio u Zagrebu kod Ivana Zajca te u Milanu (Giovannini).

Nastupao je u Zagrebu već 1869., a prigodom otvaranja prve hrvatske stalne opere 2. listopada 1870. pjevao je naslovnu ulogu u Zajčevoj operi »Mislav«. Od 1875. pjevao u kazalištu u Torinu te u ostalim talijanskim i europskim gradovima. Godine 1883. bio je

član prve operne trupe u Metropolitanu u New Yorku, a 1894.-1896. nastupao je na svečanom Wagnerovim igrama u Bayreuthu.

Budući da je dezertirao iz austrijske vojske, nije se do amnestije 1909. mogao vratiti u Hrvatsku. Te je godine gostovao u Zagrebu.

Bio je jedan od najistaknutijih pjevača svoje doba, osobito u talijanskom belkantiškom repertoaru.

Zvali su ga »kraljem baritona«. Umro je u Rimu 11. veljače 1925. godine.

Billy Kid, »čovjek izvan zakona«

1881.: Mršava, gotovo njezna figura mladoga čovjeka te se noći, 14. srpnja 1881. odjednom ukocila u krevetu. Velikom brzinom mladić je navukao hlače i započeo opasati s »koltom« kalibra 41. Izvana se čuo neki prigušeni jecaj.

Kada je Billy Kid izašao na verandu, ugledao se na mjesečini dva čovjeka. Jedan je čvrsto držao njegovu djevojku Mariju, koja se neprestano otimala, a drugi, viši, stezao je pušku u ruku. Billy je oštro zapovijedio: »Baci pušku!»

Čovjek ga je mirno poslušao i tiho rekao: »Mirno Billy! Ne želimo ti nikakvo zlo. Došli smo porazgovarati.«

Marija je oslobodena, pa ju je Billy upitao tko su njeni otmičari. Tada je iza njegovih leđa odjeknuo glas: »Prijatelji, Billy!»

Nekoliko trenutaka potom neznanac na čijim je prsima svjetlucale šerifova zvijezda opalio je iz puške. Prvi je metak pogodio Billyja Kida u usta, drugi ravno u srce.

Bio je to kraj mladića koji je već u dvadeset i prvoj godini bio legenda američkoga Zapada. Ime mu je bilo Henry McCarthy ili Hanry Antrim ili William H. Booney, ali je u povijest ušao kao Billy

Kid, najpoznatiji »čovjek izvan zakona« u Sjedinjenim Državama.

Već sa sedamnaest godina Billy Kid je počinio prvo ubojstvo. U jednom trenutku pridružio se Tomu Tunstallu, bogatom zemljoposjedniku, koji mu je posvetio svoju punu naklonost. Kažu da je Billy u otmenom Tunstallu pronašao oca kojeg nikad nije imao, a taj je za uzvrat od Billyja odlučio napraviti čovjeka.

Na nesreću, Tunstall je ubijen u stočarskom ratu pa je Billy, u želji da osveti svojega pokrovitelja, stao srijati iz jednoga u drugo ubojstvo.

U prosincu 1880. u okrugu Lincoln za šerifa je izabran nekadašnji Billyjev kolega, kauboj Pat Garret. Taj se zakleo da će stati na kraj opasnom revolverašu. Godinu dana kasnije odmetnik je uhvaćen i opterećen u zatvor, ali je u senzacionalnom bijegu smaknuo dvojicu šerifovih pomoćnika i nestao iz grada. Tri se mjeseca o njemu ništa nije čulo. Garret je napokon doznao da se Billy Kid skriva na Maxwelllow ranču kod svoje djevojke Marije, lijepe polumeksikanke. Dva metka iz puške, koja je nekada pripadala Wild-Billu Hickoku, prekrtila su život Billyju Kidu.

Razuzdan mladić griješi, a razuzdan starac luduje.

(Ciceron)

Nijedan sustav propisa nije bez rupa

To je postignuto jedinstvenom prijetnjom povlačenja dozvole za rad u Kini.

Skeptici će tvrditi kako se nijedna od tih mjera za nadzor tehnologije na kraju nije pokazala uspješnom. Unatoč golemom diplomatskom trudu Zapada, osobito Sjedinjenih Država, što su ga uložile u neširenje nuklearnog oružja, Indija i Pakistan su devedesetih godina dvadesetog stoljeća postali šesta, odnosno sedma zemlja koje su javno testirale nuklearno oružje.

Proizvodnja struje u nuklearnim elektranama usporena je nakon nezgoda u elektranama Three Miles Island i Černobil, no sada se o tome ponovno sve više govori, jer je cijena fosilnih goriva sve viša, a zbog njih se i pojačava globalno zagrijavanje.

Širenje balističkih projektila i razvoj oružja za masovno uništavanje nastavlja se u zemljama poput Iraka i Sjeverne Koreje. Postoji također golemo »crno« tržište droga, ljudskih organa, plutonija i gotovo svih ostalih zamislivih i nezamislivih zabranjenih roba.

Promašena svrha

Sve je to točno: nijedan sustav propisa nikada nije bez rupa. Osim toga, promatramo li stvari dovoljno dugo, većina se tehnologija na kraju razvije. No tu se promašuje svrha društvenog propisivanja. Nijedan se zakon nikad ne provodi stopostotno.

Ubojstvo je zločin u svim zemljama i u svima se teško kažnjava, a ubojstva se ipak događaju. Cijenjenica da je tako nikada nije bila razlogom za odustajanje od zakona ili njegove provedbe.

U slučaju nuklearnog oružja, snažna nastojanja međunarodne zajednice zapravo su vrlo uspješno usporila brzinu njegova širenja te ih nisu dale u ruke državama koje bi u raznim razdobljima povijesti mogle podlegnuti kušnji da ga uporbare. Na početku nuklearne ere, potkraj četrdesetih godina prošlog stoljeća, stručnjaci su redovito prognozirali kako će za samo nekoliko godina deseci zemalja posjedovati nuklearno oružje.

To što ga je zapravo samo nekoliko zemalja razvilo i što nijedna bomba nije upotrijebljena u rat-

Argument da propisi ne funkcioniraju u globaliziranom svijetu osim ako su međunarodno prihvaćeni, u načelu je točan, no upotrebljavati ga protiv donošenja propisa na nacionalnoj razini znači stavljati kola ispred konja. Regulacija rijetko kad počinje na međunarodnoj razini: države moraju razviti propise za vlastite građane prije nego što uopće počnu razmišljati o stvaranju međunarodnoga pravnog režima za neko područje

nom sukobu sve dosad, do početka dvadeset prvog stoljeća, izvanredno je dostignuće.

Skrivanje pred svijetom

Ima mnogo zemalja koje su mogle razviti nuklearno oružje, ali su od toga odustale. Kad su u obje zemlje na vlasti bile vojne hunte, Argentina i Brazil imali su nuklearnih ambicija. Režim neširenja koje ih je okruživao tjerao ih je na skrivanje pred svijetom, što je pak usporilo razvoj. Kad su se osamdesetih obje zemlje vratile demokraciji, programi su napušteni.

Nuklearno je oružje ipak lakše nadzirati nego biotehnologiju, i to iz dvaju razloga. Prvo, razvoj nuklearnog oružja vrlo je skup te zahtijeva postojanje velikih, vidljivih pogona; stoga je privatni razvoj vrlo malo vjerojatan. Drugo, ta je tehnologija toliko očito opasna da se brzo u svijetu razvio konsenzus o potrebi nadzora nad njom. Biotehnološka se istraživanja, naprotiv, provode u manjim i ne tako rastrošnim financiranim laboratorijima. Stoga se nije razvio svjetski konsenzus o njezinim rizicima.

Stavljanje kola ispred konja

S druge strane, nije tako teško provoditi propise koji reguliraju biotehnologiju kao kad je riječ o nuklearnoj tehnologiji. Samo jedna bomba u rukama terorističke skupine ili odmetničke države, kao što je Irak, značajno ugrožava svjetsku sigurnost.

Nasuprot tome, Irak koji bi bio kadar klonirati Saddama Husseina ne bi bio takva prijetnja, koliko god se takvo što činilo neugodnim. Svrha zakona koji u SAD zabranjuje kloniranje ne bi bila umanjena ako bi ga neke

Nuklearno oružje ipak je lakše nadzirati nego biotehnologiju

druge zemlje u svijetu dopustile, čak ni ako bi Amerikanci u tom slučaju putovali u takve zemlje da bi se tamo dali klonirati.

Argument da propisi ne funkcioniraju u globaliziranom svijetu osim ako su međunarodno prihvaćeni, u načelu je točan, no upotrebljavati ga protiv donošenja propisa na nacionalnoj razini znači stavljati kola ispred konja.

Regulacija rijetko kad počinje na međunarodnoj razini: države moraju razviti propise za vlastite građane prije nego što uopće počnu razmišljati o stvaranju međunarodnoga pravnog režima za neko područje. To osobito vrijedi za politički, gospodarski i znanstveno vodeću zemlju kao što su Sjedinjene Države.

Oštra tržišna utakmica

Druge zemlje diljem svijeta itekako će voditi računa o tome što SAD propisuje u svom unutarnjem zakonodavstvu. Bu-

SAD i druge manje restriktivne zemlje.

Legalizirano kloniranje

Godine 2000. Britanija je legalizirala terapeutско i istraživačko kloniranje te je time postala uočiste za takva istraživanja, zabrane li ih i u SAD-u, kao što je već učinjeno u Njemačkoj, Francuskoj i mnogim drugim zemljama. Singapur, Izrael i druge manje države već su izrazile zanimanje za istraživanja matičnih stanica i drugih biotehnoloških tehnika, bude li SAD i dalje sputavao vlastita nastojanja na tom području iz etičkih razloga.

Stvarnost međunarodne tržište utakmice ne znači ipak da bi se SAD ili bilo koja druga zemlja trebao fatalistički baciti u tehnološku »utрку u naoružavanje«. Trenutačno ne znamo hoće li se oblikovati međunarodni konsenzus o zabrani ili strogom propisivanju izvjesnih tehnika, kao što su kloniranje i promjene gameta, ali u ovoj ranoj fazi još nema nikakva razloga isključivati takvu mogućnost.

Uhvatiti korak s razvojem

Uzmimo pitanje reproduktivnoga kloniranja, to jest kloniranja ljudskoga djeteta. Dok to pišem (studen 2001.), dvadeset i četiri države su već zabranile reproduktivno kloniranje; među njima su: Njemačka, Francuska, Indija, Japan, Argentina, Brazil, Južna Afrika i Velika Britanija.

Godine 1998. Vijeće Europe je prihvatilo Dodatni protokol svojoj Konvenciji o ljudskim pravima i dostojanstvu u vezi s biomedicinom, kojim se zabranjuje kloniranje ljudi. Za dokument su se izjasnile dvadeset i četiri od ukupno četrdeset triju članica organizacije.

Kongres SAD-a je samo jedan od mnogih parla-

de li se ikad stvorilo međunarodno suglasje o izvjesnim biotehnološkim postupcima, vrlo je teško vidjeti kako bi do njega mogli doći bez američke akcije na nacionalnoj razini.

Upozoravajući na neke slučajeve u kojima se propisi u vezi s nekom tehnologijom primjenjuju s izvjesnim uspjehom, nisam kranio podcijeniti teškoće u stvaranju takvoga sustava za ljudsku biotehnologiju.

Uprkos oštra tržišna utakmica u međunarodnoj biotehnološkoj industriji. Tvrtke neprestano tragaju za najpovoljnijom zakonskom klimom za svoj rad.

Budući da je Njemačka, zbog svoje traumatične eugenike povijesti, restriktivnija od mnogih razvijenih zemalja na području genetičkih istraživanja, većina je njemačkih farmaceutskih i biotehnoloških tvrtki premjestila svoje istraživačke laboratorije u Britaniju,

menata koji razmatra mogućnost donošenja takvih mjera. Francuska i njemačka vlada predložile su Ujedinjenim narodima čak donošenje opće zabrane kloniranja.

S obzirom na to da je ova SAD stvorena prije samo četiri godine, nije ni čudo što je političarima i propisima trebalo neko vrijeme dok su uhvatili korak s tehnološkim razvojem. No trenutačno se čini da se veći dio svijeta kreće prema konsenzusu o zabrani ljudskoga reproduktivnoga kloniranja.

Kontinuum pogleda o etičnosti

Za možda samo nekoliko godina pripadnici raznih ekscentričnih kultova, kao što su religijanci, morat će putovati u Sjevernu Koreju, Irak ili takvu neku zemlju da bi klonirali dijete.

Kakvi su izgledi za pojavu međunarodnoga suglasja o regulaciji biotehnologije? Još je prerano da bi se moglo reći, ali mogu se iznijeti neke primjedbe o kulturi i politici u vezi s tim pitanjem.

U današnjem svijetu postoji kontinuum pogleda o etičnosti izvjesnih vrsta biotehnoloških postupaka, a osobito o genetskoj manipulaciji. Na najrestriktivnijem su kraju skale Njemačka i još neke zemlje kontinentalne Europe, koje su iz već spomenutih povijesnih razloga vrlo oprezne pri kretanju tim putem.

Zeleni pokreti

U kontinentalnoj su Europi također najjači »zeleni« pokreti na svijetu, koji se svi dosta neprijateljski odnose prema biotehnologiji u njenim raznolikim oblicima. Na suprotnome su kraju spektra azijske zemlje, koje iz povijesnih i kulturnih razloga nisu ni izdaleka toliko zaokupljene etičkom dimenzijom biotehnologije. (Svršetak)

Fukuyamina knjiga »Kraj čovjeka?« nedavno je, u prijevodu Marina Raosa, objavljena u nakladi »Izvora« iz Zagreba (tel. 611 7714; izvori@izvori.com).

SUTRA
Michael Moore (ovogodišnji oskarovac):
BIJELI GLUPANI
Obračun s Amerikom u doba Georgea W. Busha

Pismo na granici retardiranosti

Uz svu tu klevetničku mizeriju još su joj i njezini ljudi roditelji dali ime Klara-Bella, uobičajeno ime za kravu ili kokoš. Poslije te užasne scene još mi je poslala malu poruku gdje je napisala nekoliko redova isprike

Ali sada je ovdje ležao Henry! U punom zamahu puštajući svoj jadni penis... da ga obrađuje ta škiljava guška s pavijanskim usnama. Sve je bilo toliko neugodno da moja priča riskira pasti na razinu bezvrijednog smeća, ali to je, nažalost, bila prištava istina.

Smrad tinejdzerskog spolovila mijesao se s njezinim jeftinim parfemom koji je mirisao po žvakačoj gumi, sve se zajedno mijesalo u koktel vulgarnih mirisa, uz odbojni dodatak Henryjeva losiona poslije brijanja.

Taj je corpus delicti bio previše čak i za jednu tako izgledajuću dušu poput moje, tako da sam hodajući unatrag izašla iz sobe, a zadnja slika koja mi se urezala u sjećanje bio je par jeftinih plastičnih ružičastih gaćica koje su pokrivala Henryjevu sve

veću čelu.

Što se poslije dogodilo s tom jadnom iskorištenom curicom, ne zna se. Uz svu tu klevetničku mizeriju još su joj i njezini ljudi roditelji dali ime Klara-Bella, uobičajeno ime za kravu ili kokoš. Poslije te užasne scene još mi je poslala malu poruku gdje je napisala nekoliko redova isprike kako nije uopće mislila da će to otići tako daleko (ma daj, a što je inače mislila s »tim«!?)

Na pismu je, na granici retardiranosti, ta naivna glupačica ostavila odvratno otisak svojih groteskno velikih vlažnih usana s ružem iste boje kao i njezine gaćice, sigurno, također, vlažnih od svih tinejdzerskih izlučevina, taj kičast trofej koji je

okrunio Henryjeve posljednje bračne uspjehe. Naravno, odmah smo se rastali.

Odvjetnička bitka u razvodu Hole i Hell zavr-

šila je istodobno kad i kuvajtska kriza na prijelazu u devedesete godine. Ostao mi je moj udio u oglasnoj tvrtki »Gasolin« koja je nekoliko godina

kasnije, nakon financijskog sloma, većinom dionica došla u posjed jednoga međunarodnog koncerna.

Dobitak je bio stabilan i davao mi godišnji prihod od kojeg sam mogla relativno dobro živjeti, a da ne mrđnem ni prstom. Henryjeve daljnje studije mladog mesa su rezultirale novim brakom u isto vrijeme kada su se pojavili novi interesenti za tvrtku, te je on prodao svoje dionice za poprilično novca, a onda se odseleo sa svojom trideset godina mladom, jedva punoljetnom mladom u Seattle.

To sam čula neizravno; Henry i ja smo potpuno prekinuli vezu, a uskoro sam se i ja preselila u

London kako bih izbjegla sva indiskretna pitanja prijatelja koja su se ticala moga slomljenog braka. Nekoliko godina kasnije, moje je zlobno naslađivanje dobilo pošteno podmazivanje kada sam dobila poruku da je onaj mladi fotomodel kojim se Henry oženio rodila dijete s Downovim sindromom.

Loli je slao mjesečne iznose koji su ubrzo prestali dolaziti, a čak je i ona mala suvremena diskografska kuća u koju je uložio sav svoj kapital propala kada su im međunarodne kompanije preuzele pjevače i on je proglasio bankrot. (Nastavlja se)

Roman Unni Drougge »Isповijedi Helle Hell« upravo je objavljen u nakladi »Izvora« iz Zagreba (tel. 611 7714; izvori@izvori.com).

SAVJETI O ZDRAVLJU

Piše: mr. sci dr. Davor Moravec, psihijatar u Kliničkoj bolnici Sestara milosrdnica u Zagrebu

Savjetovanje s liječnikom rješava dodatnih briga

Liječnici primarne zaštite vrlo su dobro upućeni u česte zdravstvene probleme, no ako ih se detaljnije ne upozori na neke simptome rjeđih bolesti, moguće ih je previdjeti

pažnju; zapišite sve smetnje koje su se dešavale, redosljedom kako su se događale sa svim detaljima; liječnik će ih u napisanoj formi pomnije proučiti nego ako mora

ispitivati svaki detalj; pokušajte biti koliko je moguće sabrani – nemojte djelovati »histerično«.

Sasvim je moguće da je riječ o psihičkom problemu – no to ne znači da

prije toga nije potrebno obaviti nužnu tjelesnu obradu. Primjerice, netko može imati jaku tjeskobu i bol u prsima – tjeskoba će se liječiti psihološkim tehnikama, no

potrebno je prije toga isključiti srčane tegobe.

Psihički problemi su vrlo česti, ali i »umišljeni bolesnik« ima pravo biti bolestan. Simptomi bolesti služe da nas upozor-

Prije ili kasnije svi zapazimo da nešto nije u redu s nama bliskim osobama. Pitamo se je li u pitanju bolest koja traži liječnika ili je riječ o smetnji koja će sama proći. Ako smo previše samouvjereni, možemo čekati predugo...

Ponekad je važno na pravi način privući pažnju liječnika na problem koji ima vaše dijete ili netko blizak. Liječnici primarne zaštite vrlo su dobro upućeni u česte zdravstvene probleme,

no ako ih se detaljnije ne upozori na neke simptome rjeđih bolesti, moguće ih je previdjeti te ih ne uputiti pravom specijalistu na obradu, ako nije riječ o problemu koji u svojoj praksi redovito rješavaju.

Kod nekih kroničnih bolesti, važno je što prije početi s liječenjem, posebno ako je riječ o metaboličkim bolestima. Slijedite vlastiti instinkt: ako se problem čini ozbiljan, vjerojatno je da mu je potrebno posvetiti

re na problem. Ako su simptomi jako izraženi, pojavili su se naglo ili su se bitno pogoršali – ne dvojite da li tražiti pomoć ili ne – pozovite hitnu službu.

Dugotrajno promišljanje da li će problem »proći sam od sebe« često vodi pogoršanju problema. Ma koliko mislimo da možemo sami naučiti i sami se liječiti, konzultiranje sa stručnjakom koji ima iskustva sa sličnim problemima može nas riješiti dodat-

nih briga. Ako svog liječnika prihvatite kao osobu koja će vas poučiti zdravijem načinu života – tada će se i on bolje moći brinuti o vašem zdravlju, a ne rješavati samo vaše bolesti.

Glavno mjesto liječničkog djelovanja su ljudska naselja, mjesta gdje ljudi žive, a ne laboratoriji i ordinacije. Liječnik koji je upoznat sa cjelinom vašeg problema – od obiteljskih, tjelesnih do psihičkih, najbolje će vas moći liječiti.